

Fra slåttekurset på Ryghsetra. Foto: Naturvernforbundet i Buskerud

Det blir ofte pekt på at den tradisjonelle kunnskapen om å pleie kulturlandskapet holder på å forsvinne ut av det aktive jordbruket, der den opprinnelig oppsto som en nødvendig del av driften. I store deler av det mer intensivt drevne jordbruket er den vel allerede for lengst tapt, og i alle tilfeller er det mest gjennom lokalhistorisk arbeid og museumsvirksomhet at gamle driftsmetoder blir dokumentert og i noen grad praktisert. At både kunnskap og praksis kobles fri fra den virksomheten som ellers forvalter jordbrukets kulturlandskap, er et grunnleggende problem for en langsiktig skjøtsel av tradisjonelle kulturmarker. Typisk hører man ofte i arbeidet med skjøtselsplaner for artsrike slåttemarkar at grunneierne er i pensjonsalder eller vel så det og at man på sikt må finne andre løsninger.

I dette nummeret av Lommen blir noen eksempler på skjøtsel som skjer i regi av andre aktører enn aktive jordbrukere presentert. Det ser ut til å være en økende interesse for å delta i skjøtselsaktiviteter, som slåttekurs, rydding av kratt på gjengrodd arealer eller etablering av private «blomsterenger». Samtidig er det også et visst «marked» for aktører som vil ta på seg skjøtselsoppgaver som en mer eller mindre kommersiell virksomhet, i stor grad offentlig finansiert. Her følger noen eksempler på aktører og nettverk i Norge som på forskjellige nivå bidrar til å utvikle kunnskap, motivere til og gjennomføre skjøtsel av verdifulle kulturmarker (og kulturmiljøer og biologiske kulturminner).

Slåttekurs og skjøtselsdugnader

Kunsten å slå med ljà, som tidligere var livsviktig, har fått økt interesse som tradisjon, håndverk og skjøtselsmetode. Slåttekurset på Ryghsetra, som Naturvernforbundet i Buskerud har organisert gjennom 25 år, har vært et samlingssted og en læringsarena og inspirasjonskilde for kursdeltakere fra store deler av Norge (og til dels utlandet). Kursvirksomheten på Ryghsetra har på sin side oppstått og utviklet seg i nært samspill med det svenske miljøet

for «lieslåtter» og etter hvert med slåttmiljøer i andre europeiske land. Delvis inspirert av disse årlige samlingene i Buskerud har det oppstått en lang rekke slåttekurs og slåttedugnader rundt i landet, av mer eller mindre permanent karakter.

Arrangementene er gjerne knyttet til museer, bygdetun og lignende kulturmiljøer, spesielt verdifulle slåttemarkar, utvalgte kulturlandskap eller setermiljøer. Bak dem står særlig frivillige foreninger som historielag og naturvernforeninger, kommuner og fylkesmenn, museer og mer løse, lokale grupper eller til og med privatpersoner - noen ganger flere av disse i samarbeid. Sist sommer ble det f.eks. arrangert slåttekurs av Naturhistorisk museum og Norsk Botanisk forening sentralt i Oslo by, der Bymiljøetaten har bidratt til å etablere en del slåtteenger og organisere skjøtsel av dem.

Bortsett fra på Ryghsetra og kanskje noen få andre steder, ser det ut til at slåttekurs/-dugnader kommer og går, avhengig av ildsjelers innsats, tilgjengelige ressurser og mer tilfeldige omstendigheter. Mange har nok først og fremst et lokalt nedslagsfelt, og det er i hvert fall vanskelig å få noen god oversikt over tilbudet gjennom et nettsøk. Noen slåttearrangementer burde egne seg for en mer permanent organisering, med forutsigbare rammer og innrettet mot et større geografisk omland. Kanskje en forankring i kommunen og/eller et museum, i samarbeid med frivillige partnere og medhjelpere, kan være en modell. Det kan også gjøre det mulig å opprettholde et nettverk over tid mellom aktører/miljøer som kan ha nytte av å utveksle kunnskap og erfaringer.

Nettverk

Et eksempel på et nettverk som finnes: På Facebook er det en åpen gruppe som kaller seg «Slåttelaug». Den er i utgangspunktet for grunneiere i Nord-Trøndelag som har slåtteenger, men alle som er interessert i slått og bevaring av slåtteenger er velkommen som medlemmer i

FB-gruppa. Dette nettverket bruker altså Facebook som kommunikasjonskanal og deler arrangementer, bilder og innlegg. Slåttelaugget har dessuten en representant i skjøtselsgruppa for slåttemark og kystlynghei til Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, som følger opp den nasjonale handlingsplanen for slåttemark og kystlynghei og rapporterer til Miljødirektoratet. Dette til tross for at «laugget» ikke har noen etablert, formell organisasjon med offisiell status.

De nevnte «skjøtselsgruppene» er oppnevnt i det enkelte fylke for å følge opp handlingsplaner for prioriterte naturtyper. Disse gruppene har virket i opptil 7-8 år og skal være et rådgivende organ for Fylkesmannen i arbeidet med å utarbeide skjøtselsplaner og inngå skjøtselsavtaler. Gruppene kan bestå av fagfolk på biologisk mangfold/skjøtsel, faglagene i jordbruket, Norsk landbruksrådgiving, kommuner og representanter for andre miljøer og interessegrupper. Jeg er selv, som en av to representanter for Fylkesmannen, med i den skjøtselsgruppa for slåttemark i Oppland fylke. Her sitter bl.a. fire meget erfarne kartleggere/biologer med stor lokalkunnskap som har vært uvurderlig for å plukke ut lokaliteter som både har stor verdi og forutsetninger for å bli skjøttet over tid. De samme fagpersonene har også laget skjøtselsplaner for lokalitetene og hatt dialog med grunneierne om skjøtselsavtaler. De siste par åra har de dessuten oppsøkt en del av lokalitetene på nytt for å evaluere skjøtselen og eventuelt revidere planene. De har også bidratt på lokale arrangement for slåttemarkeiere.

Andre miljøer som utfører og utvikler kompetanse om skjøtsel

Kulturlandskapsenteret i Telemark er lokalisert i det utvalgte kulturlandskapet Hjartdal. Det formidler kunnskap om kulturlandskap gjennom guiding, foredrag, kurs og konsulentvirksomhet. Først og fremst om å ivareta tradisjonelle kulturmarkstyper og de kulturminner og biologiske verdier de har. Senteret har vært aktivt involvert i programmet for norgesmesterskapet i ljåslått som har vært arrangert i Hjartdal gjennom 2000-tallet.

Statens Naturoppsyn er en del av Miljødirektoratet og

Skjøtselsgruppa i Oppland ved fem av dem - Tanaquil Enzensberger, Geir Høitomt, Victoria M. Kristiansen, Hanne Sichel, Bjørn Harald Larsen. Foto: Stig Horsberg

er miljøforvaltningens operative feltorgan. De fører tilsyn med verneområdene i Norge, både når det gjelder naturtilstanden og menneskets atferd. Veiledning og informasjon er også en viktig del av oppgavene. Samtidig utfører SNO registrering, overvåking, tiltak og skjøtsel på oppdrag fra forvaltningsmyndighetene. Mange verneområder inkluderer kulturlandskap, bl.a. verdifulle seterområder, som krever spesielle skjøtselstiltak.

Norsk landbruksrådgiving (tidligere Landbrukets forsøksringer) har til sammen 29 000 medlemmer og 330 ansatte over hele landet. NLR er bindeledd mellom forskning og landbruket og formidler kunnskap og tilbyr tjenester til næringsutøvere i landbruket. Årlig utføres nærmere 800 feltforsøk. Rådgivingen er i hovedsak innenfor mer tradisjonell landbruksdrift, -teknikk og -økonomi, men på 2000-tallet har de i større og mindre grad utviklet tilbud om skjøtselsplanlegging og -rådgiving, holdt kurs og drevet feltforsøk på kulturlandskap.

Enkelte friluftsmuseer arbeider med kulturlandskaps-skjøtsel. Mest kjent er nok De Heibergske samlinger/Sogn folkemuseum, som siden 1990-tallet har drevet med både reetablering og skjøtsel av tradisjonelle slåttemark som del av museumsmiljøet. De har faktisk oppnådd å gjen-skape ei slåtteeng som nå er blant de aller mest artsrike i fylket! Mjøsmuseets gamle amtmannsgård Stenberg på Toten har også svært artsrike slåttemark som sammen med et hagehistorisk interessant parkanlegg utgjør et meget verdifullt biologisk/kulturhistorisk miljø.

Til slutt bør også nevnes lokale grupper og foreninger som på frivillig basis utfører skjøtsel av verdifulle arealer av forskjellige slag, noen ad hoc og andre mer permanente. Det kan være lokale undergrupper i botanisk forening, naturvernforbund og historielag. Et nytt tilskudd er Monark, en organisasjon med formål å restaurere og bevare naturmangfold og bidra til et bærekraftig samfunn. De gir råd og utfører skjøtsel av slåttenger i samarbeid med grunneiere og bymiljøetaten og har arbeidsområde i Oslo og Akershus.

Slåttelaugget er en offentlig Facebook-gruppe.